

België en het federalisme

Is de 6de staatshervorming succesvol geweest?

Federalisme en afscheiding: een normatieve analyse van een hedendaags debat of vraagstuk

Tristan Schyns
S1520601

Begeleider: Floris Mansvelt Beck

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Federalisme	5
Soorten federalisme.....	6
Democratische consolidatie.....	7
Federaties in vele vormen.....	8
België als federale staat	10
De 6de staatshervorming: de context	13
De 6 ^{de} staatshervorming: de inhoud	13
De 6 ^{de} staatshervorming en het <i>holding together</i> -federalisme	14
De impact van de 6de staatshervorming.....	16
Belgische identificatie	16
Gewenste beslissingsniveau	19
Bevoegdheden van de regio's.....	20
6de staatshervorming en de Nieuw-Vlaamse Alliantie	23
Verkiezingen 2007.....	23
Verkiezingen 2010.....	24
Verkiezingen 2014.....	24
En de toekomst?	25
Analyse: toegenomen vertrouwen, maar afgenomen efficiëntie?	26
Conclusie	29
Literatuurlijst.....	31

Inleiding

Reeds bij de afscheiding van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en daarbij het ontstaan van de huidige staat, was België verdeeld in twee delen, een Nederlandstalig en een Franstalig. De kleine tweehonderd jaar die daarop volgden leidden tot vele verschillende uitdagingen betreffende het besturen van de verdeelde staat. Immers, België veranderde in de periode na de Tweede Wereldoorlog tot de eeuwwisseling van een unitaire staat naar een federale staat. Alle hervormingen en herindelingen hebben de huidige Federale Belgische staat tot gevolg gehad. Deze is echter niet zonder slag of stoot tot stand gekomen. Zeker kijkend naar het Nederlandstalige gedeelte, het huidige Vlaanderen, zijn vaker anti-Belgische sentimenten naar voren gekomen die zich uitten op velerlei manieren; van het wijzen op een wens tot afscheiding tot het louter krijgen van méér bevoegdheden ten opzichte van de federale regering. Binnen deze scriptie zal worden gekeken naar de institutionele spanning die zich vanaf de federale verkiezingen van 2007 uitte en zal de onderzoeksvraag worden gesteld of de 6de staatshervorming succesvol is geweest in het bijeenhouden van de Belgische staat. De federale staat stond immers onder druk door het wegvallende vertrouwen van (vooral) het Vlaamse electoraat in het Belgische systeem. De wens tot minder bemoeienis vanuit de federale overheid werd groter en de Vlaams-nationalistische partij Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA) groeide sterk. Deze institutionele spanningen leidden tot het Vlinderakkoord in 2011 en daarmee de 6de staatshervorming van België. Hiermee werden veel federale overheidsverantwoordelijkheden overgedragen aan de gewesten en gemeenschappen. Deze leidde ogenschijnlijk enerzijds tot meer soevereiniteit, maar wellicht ook tot een grotere complexiteit van het Belgische systeem.

De vraag over de oorzaken en de effecten van de 6de staatshervorming zal in deze scriptie onderzocht worden aan de hand van normatieve literatuur omtrent het federalisme. België zal worden gecategoriseerd als federale staat aan de hand van Watts' typologieën. Verder zullen we ook kijken naar de theorieën rondom het behoudend federalisme, aan de hand van de visies van Alfred Stepan. Grofweg houdt dit in dat federalisme een keuze kan zijn om ervoor te zorgen dat delen van een staat zich niet afscheiden van het geheel, maar bijeen blijven door het krijgen van meer soevereiniteit op voor henzelf belangrijke onderwerpen. Binnen deze scriptie zal dan

ook worden gekeken of de 6de staatshervorming van 2011 een middel is geweest van de federale overheid dat binnen dit licht begrepen kan worden en of de hervorming het bijeenhouden van de staat tot doel had. Vervolgens zal worden gekeken of deze 6de staatshervorming effecten had op het Vlaamse sentiment, om vertrouwen te houden of te herkrijgen in het federale systeem. Daar de 6de staatshervorming impliciet met zich meebrengt dat de verantwoordelijkheden over verschillende onderwerpen lastiger zijn verdeeld tussen de verschillende niveaus, zal tevens worden gekeken of deze verondersteld toegenomen complexiteit de werkbaarheid van de federale staat in zijn algemeenheid zou kunnen hebben verkleind. Uiteindelijk zal worden bekeken of de 6de staatshervorming een goed instrument is geweest om de Belgische staat bijeen te houden, waarbij het Vlaams-Belgische federale sentiment alsmede de toegenomen complexiteit van het staatsysteem meegenomen zal worden.

Om bovengenoemde te kunnen onderzoeken zullen er verschillende bronnen aangehaald worden. Allereerst zal er gebruik gemaakt worden van postelectorale verkiezingsonderzoeken van 1991 tot 2014. Dit om te kijken of de 6de staatshervorming weerslag heeft gehad op onder andere het anti-federale sentiment van het Vlaamse electoraat en of de Belgische federale staat betreffende draagvlak sterker is geworden. Tevens zal worden gekeken naar verschillende verkiezingsprogramma's van de Vlaams-nationalistische partij N-VA om te kijken of de nadruk op het werken naar een confederaal model ná de 6de staatshervorming afgenomen is. Verder zal worden gekeken naar verschillende bronnen omtrent de complexe staatstructuur van de federale Belgische staat om te bekijken of er conclusies getrokken kunnen worden omtrent de werkbaarheid van federaal België ná de 6de staatshervorming ten opzichte van ervoor.

Federalisme

Voordat we ons kunnen richten op de 6de staatshervorming is het van belang een goed beeld te krijgen van wat federalisme inhoudt en welke soorten hierbinnen bestaan. Aan de hand van verschillende literatuur kunnen we begrijpen waarom België een federale staat is en hoe de 6de staatshervorming tot stand is gekomen. Hierom zullen we kijken naar literatuur omtrent federalisme in het algemeen en vervolgens toegespitst op België. Op deze manier kunnen we de staatshervorming in de juiste context plaatsen. Om de effecten van de 6de staatshervorming op de Belgische staat te kunnen onderzoeken, is het van belang dat we duidelijk maken wat federalisme inhoudt. Hierom zullen we ons eerst focussen op de doelen en vormen van federale staatsstructuren in het algemeen.

Preston King stelt dat *“federalism constitutes a variable response to opposed demands for the centralization and decentralization of power on a specifically territorial basis”* (King, 1982, p. 21). Dit betekent dat een federaal systeem het antwoord kan zijn op een conflict binnen een bepaalde staat, waarbij een deel van de bevolking een gecentraliseerde macht verkiest te hebben en een ander deel juist opteert voor verspreide macht. Dit conflict omhelst de discussie tussen centralisten en decentralisten, welke balans vindt in het federalisme. Federalisme is in dezen, gezien vanuit de contracttheorie, dan ook een vrijwillig gesloten overeenkomst tussen de twee eerder genoemde groepen, waarbij elk van beide een deel van autonomie inlevert voor een ander compenserend voordeel (King, 1982, pp. 56-57). Hieraan kan worden toegevoegd dat federalisme bestaat uit politieke groeperingen die naast elkaar functioneren, waarbij al deze partijen volledig autonoom zijn op een gedefinieerd eigen gebied (Friedrich, 1974, p. 54).

Federalisme kan daarbij worden geïdentificeerd met behulp van drie identificatiekenmerken aan de hand waarvan staten als federaal te definiëren zijn. Zo moeten er allereerst binnen een staat twee verschillende niveaus van overheid over hetzelfde territorium en volk regeren. Ten tweede dient ieder niveau zijn eigen gebied te hebben waarop die overheid autonoom is. Als laatste zal er een garantie in enige vorm moeten zijn op deze autonomie van iedere overheid in zijn eigen sfeer (Riker, 1964, p. 11). Hier bovenop is nog een tweetal criteria voor een land om als federaal gezien te kunnen worden te vinden. Zo dient er binnen een staat een bepaalde vorm van

territoriale politieke subeenheden te zijn, wiens electoraat exclusief wordt gebaseerd op de bevolking van deze subeenheid. Deze autonomie en soevereiniteit hoort vastgelegd te zijn in de grondwet en op deze wijze beschermd. De tweede voorwaarde is dat er een staatsbrede politieke eenheid is, die wordt verkozen door een staatsbreed electoraat en enige soevereiniteit heeft op vlakken, welke ook weer grondwettelijk vastgesteld dienen te zijn. (Stepan, 2001, pp. 325-326). Een federale staat hoort dan ook in ieder geval een aantal kenmerken te dragen. Het moet gaan om een specifiek land waarbinnen meerdere overheden actief zijn. Deze overheden dienen, als vastgelegd in de constitutie, een volledig autonoom gebied onder zich hebben. Tevens kan de ene overheid de macht van een andere overheid onder geen beding inperken zonder wederzijdse instemming.

Soorten federalisme

Na gekeken te hebben naar wat federalisme behelst, kijken we naar de verschillende varianten van federalisme die bestaan. Hierbij zullen we in eerste instantie kijken naar het verschil tussen *coming together*- en *holding together*-federaties. De principe van een *coming together* federatie kan geïllustreerd worden aan de hand van de totstandkoming van de Verenigde Staten van Amerika. Er zijn immers twee voorwaarden waarin het voor verschillende staten interessant kan zijn om zich te bundelen in een federatie. Ten eerste dient er een groep van verschillende bestuursvormen (staten) te zijn die een sterke identiteit en soevereiniteit kennen. Ten tweede dienen de staten zich tezamen te realiseren dat er externe dreigingen zijn die het hoofd geboden kunnen worden wanneer de staten samen zullen optrekken in de vorm van een federatie (Riker, 1964, p. 12). Dit zorgt ervoor dat het volume van de gecombineerde slagkracht belangrijker geacht wordt door de deelnemende staten dan het behouden van de in te leveren soevereiniteit.

Naast deze reeds langer gehanteerde variant bestaat de *holding together*-federatie, aangezien te zien was in zowel India, België en Spanje in het tweede deel van de 20ste eeuw dat de staten veranderden van overtuigend unitaire staten, tot juist staten met sterk federale kenmerken. Dit waren dan ook staten die het federale systeem niet aannamen vanwege een externe dreiging, maar juist een interne dreiging, te weten de dreiging van uiteenvallen door culturele ofwel economische verschillen (Stepan, 2001, pp. 320-321). Door de overdracht van soevereiniteit van de centrale overheid naar de

(nieuwe) onderdelen van de federatie, wordt gepoogd deze verschillen tot minder nationaal discussiepunt af te wentelen.

Democratische consolidatie

Het volgende punt dat we zullen adresseren om een juist beeld te krijgen van een federale staat, en iets wat ook zeer belangrijk is om de 6de staatshervorming in een juist perspectief te zetten, is het concept van democratische consolidatie. Dit concept gaat terug naar de derde ronde van democratisering van staten aan het einde van de 20ste eeuw, waarbij bedoeld wordt dat de nieuwe democratische staten door ingebouwde mechanismen veilig zouden worden gesteld van terugval naar een autoritair regime (Schedler, 1998, p. 91). We kunnen binnen deze benadering echter een bredere opvatting van democratische consolidatie gebruiken, waarmee eerder bedoeld wordt dat een geconsolideerde democratie in het algemeen mechanismen kent waarbij drie hoofdwaarden worden beschermd. Deze zijn vrijheid, gelijkheid en efficiëntie, welke in de gewenste geconsolideerde democratie naast elkaar bestaan en elkaar versterken (Stepan, 2001, p. 331).

De vrijheidswaarde houdt in dat in een democratie een meerderheid geen beleid kan forceren op een minderheid die de individuele rechten aantast (*tyranny of the majority*). Om dit te kunnen bereiken zijn de grondwet en de rechtsstaat belangrijke instituties. Federalisme kan daarbovenop een belangrijke rol spelen in het beschermen van individuen tegen deze *tyranny of the majority*. Immers, een federale staat dient ervoor te waken dat de verscheidene minderheden beschermd worden (Stepan, 2001, p. 331). De tweede waarde is die van gelijkheid van burgers van een staat. Dit houdt in dat iedere burger evenveel politieke waarde heeft als een andere burger; één burger is één stem (Stepan, 2001, p. 331). Het derde aspect is efficiëntie. Dit houdt in dat democratieën bij het maken van nieuwe overheidsorganen ervoor dienen te zorgen dat deze nieuwe overheidsorganen in ieder geval met een zekere acceptabele graad van efficiëntie moeten kunnen regeren over zowel de burgers van de volledige staat, alsook de burgers van de verscheidene suboverheden (Stepan, 2001, p. 331). Zeker dit laatste punt zal belangrijk zijn om later in deze scriptie te kunnen evalueren of de 6de staatshervorming er wel voor gezorgd heeft dat België sterker is geworden als federale staat.

Federaties in vele vormen

Eerder hebben we aan hand van Stepan 3 verschillende soorten federale systemen kunnen onderscheiden. Inherent aan het verschil tussen ideaaltypen en de verschijningsvormen van federaties, is dat er in feite niet twee dezelfde federale staten te vinden zijn. Ieder type heeft een eigen werkbare variant gevonden die poogt de zeer specifieke uitdagingen in die staat aan te pakken. Federale staten zijn dan ook op veel meer vlakken in te delen dan louter de drie aspecten die Stepan aandroeg. Hierom zal in deze scriptie gebruik gemaakt worden van de door Watts geformuleerde federale dimensies. Dit om aan te kunnen geven hoe België er als federale staat, ná de staatshervorming, ervoor staat. (Watts, 2013, pp. 25-32).

- (1) Allereerst zijn federaties in te delen op basis van maturiteit: (a) volwassen federaties die alle typische kenmerken hebben van een federale staat en reeds een lange geschiedenis kennen als federale staat; (b) opkomende federaties die wel reeds enig moment gerekend worden tot federale staat, maar hun uiteindelijke vorm nog niet hebben gevonden. Deze zijn institutioneel nog in transformatie tot het ultieme systeem; (c) federaties die recent zijn opgericht na interne conflicten; (d) gefaalde federaties die interessant zijn om lering uit te trekken bij de constructie van nieuwe en opkomende federaties (p. 25).
- (2) Het tweede verschil tussen federaties heeft te maken met de interne diversiteit. Grofweg kan regionale diversiteit binnen een staat op het principe van territorium gebaseerd zijn, of op interne culturele, linguïstische en/of religieuze verschillen (p. 26).
- (3) Het derde punt is de grootte van de federatie; het aantal en relatieve omvang van de deelstaten. Watts stelt dat er een zeer grote variatie bestaat tussen de omvang van de federaties en het aantal deelstaten. Zo zijn er zeer grote federale staten, zoals Australië, Rusland en de Verenigde Staten, maar ook zeer kleine (of zelfs micro)federaties. Het formaat van de staat beïnvloedt inherent de slagkracht van de federale staat op het internationale toneel. Het aantal deelstaten is vervolgens juist beschrijvend voor de interactie binnen de staat. Wanneer een

kleine federale staat relatief véél deelstaten kent heerst er een andere interactiedynamiek tussen de overheden, dan wanneer een vrij grote staat een paar deelstaten kent. Bovendien stelt Watts dat wanneer meer deelstaten gekend worden in een systeem, de kans kleiner wordt dat één de politiek binnen een staat kan domineren, noch concurrentie kan zijn voor de federale overheid (p. 27-28).

- (4) Het vierde verschil behelst of de staat een symmetrische of een asymmetrische federatie is. Dit hangt samen met in hoeverre de deelstaatregeringen en –parlementen op dezelfde wijze worden georganiseerd. Ze krijgen wanneer ze symmetrisch zijn dezelfde bevoegdheden en de financiële middelen zijn gelijk verdeeld. Bij asymmetrie blijven er verschillen tussen de deelstaten, hetgeen de oorzaak kan zijn voor spanningen (p. 28).
- (5) Het vijfde punt is de wijze waarop de wetgevende en uitvoerende macht is verdeeld. Bij de meer traditionele federale systemen is zowel de wetgevende als de uitvoerende macht op het gebied waarover een deelstaat verantwoordelijkheid draagt, overgedragen aan de deelstaat. Een andere optie is dat de wetgevende macht toch meer bij de federale staat blijft, maar de uitvoering van de wetten wel bij de deelstaat ligt (p. 28-29).
- (6) Het zesde relevante punt dat Watts aandraagt om België te kunnen categoriseren bestaat uit op welke wijzen deelstaten hun inkomsten genereren. Dit kan enerzijds zijn doordat de deelstaat de autonomie heeft zelf regionaal belasting te heffen, of anderzijds doordat *dotaties*¹ worden gegeven vanuit de federale overheid naar de (verschillende) regio's. Hoe meer een regionale overheid de mogelijkheid heeft zélf voor belastinginkomsten te zorgen, hoe groter de onafhankelijkheid van de deelstaat (p. 29-30).

¹Standaardtaal in België: vaste jaarlijkse overheidssubsidie of –toelage aan officiële instellingen, aan leden van het koningshuis en aan politieke partijen op grond van hun verkiezingsuitslag.

België als federale staat

Nadat we, zoals hierboven uiteengezet, het federalisme en federale staten hebben bekeken, zullen we nu gaan kijken hoe de Belgische federale staat zich verhoudt tot de concepten die samengaan met het federalisme. Op deze wijze kunnen we erachter komen waar België nu staat en waar de uitdagingen nog liggen. Later zullen we verder ingaan op de vraag of de 6de staatshervorming hier verandering in heeft kunnen brengen.

Ten eerste is het belangrijk om te noemen dat België niet altijd een federale staat is geweest. De eerste stappen naar een federale staat werden pas na de Tweede Wereldoorlog gezet en de jaren daarop bleef, zelfs na enkele staatshervormingen, het spreken over België als federale staat taboe (Bouteca, Devos, Moens, Ossenblok, & Terrière, 2018, p. 61). Pas in 1993 werd in de Belgische grondwet het federalisme verankerd (Stepan, 2001, p. 320). Vandaag de dag is België echter zeker getransformeerd tot een federale staat. Op het grondgebied van België zijn immers 1 federale overheid en 6 deelopoverheden werkzaam, te weten: het Vlaams Gewest; het Brussels Gewest; het Waals Gewest; de Vlaamse Gemeenschap; de Franstalige Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap. De taken van alle overheden zijn constitutioneel vastgelegd en de verschillende overheden hebben autonomie over de onderwerpen waarvoor zij verantwoordelijk zijn.² Tevens is het niet mogelijk dat een deelstaat of de federale overheid een beslissing van een (andere) deelstaat kan herroepen, vanwege het feit dat alle entiteiten nevensgeschikt zijn aan elkaar.

Verder, wanneer we kijken naar de typologie van Stepan, is België te classificeren als een *holding together* federatie. Immers, België was tot 1969 een staat met overtuigend unitaristische kenmerken (Stepan, 2001, p. 320). De staatshervormingen die later zijn doorgevoerd en België gemaakt hebben tot de federatie die het nu is, berusten op de onenigheden tussen de twee grote regio's (de Vlaamse in het noorden en de Waalse in het zuiden), die vóór de Tweede Wereldoorlog vaak gebaseerd waren op verschillende levensbeschouwelijke overtuigingen en later een andere visie op sociaaleconomisch beleid. Toen echter op deze vlakken na de Tweede Wereldoorlog overeenstemming werd gevonden, traden de taalverschillen sterk naar de voorgrond,

² De Gewesten zijn verantwoordelijk voor territoriaal onderwerpen, zoals ruimtelijke ordening, werkgelegenheid en landbouw, de Gemeenschappen zijn verantwoordelijk voor persoonsgebonden onderwerpen, zoals scholing, sport en cultuur.

met een communautaire strijd tussen Vlaanderen en Wallonië als resultaat (Bouteca et al., 2018, p. 44). Om de twee regio's toch bijeen te houden, koos men voor een federaal systeem.

Zoals reeds eerder gesteld is, is iedere federale staat een federatie in een geheel eigen vorm. Zeker voor België gaat dat op. We zullen hierom kijken hoe België past binnen de eerder genoemde verschillende factoren die het federalisme van België kunnen indelen.

- (1) België is een opkomende federatie, aangezien pas na de Tweede Wereldoorlog stappen werden gezet om België om te vormen naar een federale staat. Tevens is het Belgisch federalisme verre van voltooid. Immers, in de Belgische politiek staat nog dagelijks de toekomst van België ter discussie en is hier voorlopig nog geen overeenstemming over gevonden.
- (2) België is een federatie die is gebaseerd op interne culturele en met name linguïstische verschillen. Zoals eerder gesteld is het taalkundig vraagstuk met name na de Tweede Wereldoorlog onderwerp van discussie.
- (3) België kent relatief veel deelstaten (6) binnen de federale staat. Zeker als men zich realiseert dat er een territoriale overlap bestaat tussen de Gewesten en de Gemeenschappen.
- (4) Bij het vraagstuk van symmetrie of asymmetrie is België duidelijk een asymmetrische federatie. Immers is er een verschil tussen twee soorten deelstaten, te weten de Gewesten en de Gemeenschappen. Zoals bij punt 4 van de typologie van Watts is aangekaart zijn de bevoegdheden van beide anders georiënteerd. De reden hiertoe was het Hoofdstedelijk Gewest Brussel. De hoofdstad van België behoort immers noch tot Vlaanderen (Vlaamse Gewest) noch tot Wallonië (Waals Gewest), maar de stad zelf is wel tweetalig. Hierom zijn zowel de Vlaamse als de Franstalige Gemeenschap hier werkzaam. Tevens is er een derde Duitstalige Gemeenschap werkzaam die binnen het Waalse Gewest valt.
- (5) Vanwege het verticaliteitsbeginsel dat van toepassing is op alle delen van federaal België zijn de deelstaten verantwoordelijk voor zowel de

wetgevende als de uitvoerende macht op het gebied waar het zeggenschap over heeft (Bouteca et al., 2018 , p. 24).

- (6) De deelstaten van België hebben een ruime bestedingsautonomie over hun budget, echter is de fiscale autonomie beperkt. Het gros van de belastingen wordt federaal geïnd en vervolgens verdeeld over de deelstaten (Bouteca et al., 2018, p. 25).

De 6de staatshervorming: de context

In december 2011 werd de 6de staatshervorming van België voorgesteld door de nieuwe coalitie, na de langste formatieperiode ooit van 541 dagen. Een van de grootste pijlers en daarmee het grootste discussiepunt in deze formatie was dan ook deze staatshervorming. Uiteindelijk werd op 6 december kabinet Di Rupo I ingezworen; een kabinet dat door de wil om de staatshervorming door te voeren uit een bijzondere meerderheid³ beschikte. De meerderheid bestond uit zowel veel Vlaamse als Waalse partijen om een zo groot mogelijk draagvlak over heel België te verkrijgen (Bouteca et al., 2018, pp. 191-192). Het kabinet geeft zelf als belangrijke reden aan dat “de institutionele crisis het vertrouwen in de politiek grondig heeft doen wankelen. Dat vertrouwen is fundamenteel voor onze democratie en het herstel ervan is dus een essentiële uitdaging. In deze context dringen hervormingen zich op” (Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 2011). Hierin is de institutionele crisis de eerder genoemde formatieperiode, toen geen consensus gevonden kon worden tussen partijen om te participeren aan de regering. Om de effecten van de 6de staatshervorming goed te beoordelen kunnen zullen we later nog terugkomen op de verdere context.

De 6de staatshervorming: de inhoud

Inhoudelijk is de 6de staatshervorming berust op een nieuwe bevoegdheidsverdeling voor de deelregio's, een hervorming van de (politieke) instellingen en een nieuwe financieringswet. Bij de vraagstelling wat voor een effect de 6de staatshervorming heeft gehad binnen het *holding together*-federalisme is het met name interessant om te kijken naar de nieuwe bevoegdheidsverdeling (Bouteca et al. 2018, pp. 175-179).

Daar Vlaanderen en Wallonië verschillende problemen kennen op het gebied van de arbeidsmarkt, zijn verantwoordelijkheden op het gebied van de arbeidsmarkt een van de belangrijkste pijlers die worden overgedragen. Wallonië kent immers met name een probleem met jeugdwerkloosheid en Vlaanderen met de ouderentewerkstelling. De gewesten krijgen volledige autonomie op de controle van werklozen en kunnen onafhankelijk van elkaar sanctioneren (p. 175).

³ Bestaande uit de partijen CD&V, Sp.a, Open VLD, Groen, CDH, PS, MR en Ecolo

Om de geldtransfers van het noorden naar het zuiden te beperken, is vervolgens de overdracht van de gezondheidszorg naar de gemeenschappen een belangrijke kwestie. In de praktijk komt dit erop neer dat de gemeenschappen een homogeen beleid zullen opstellen waar de 'eigen' ziekenhuizen zich aan moeten houden; de gemeenschappen zullen verantwoordelijk zijn voor alle rust- en verzorgingstehuizen en er zal een expliciet verbod komen op het opstellen van een preventiebeleid door de federale overheid (p. 176).

Om te voorkomen dat kinderbijslag eenzijdig zou worden afgeschaft, wordt de bevoegdheid omtrent de kinderbijslag overgedragen aan de gemeenschappen en daarbij vastgelegd in de grondwet. (p. 177).

Op het gebied van justitie is op te merken dat een belangrijk Vlaams voorstel om een Vlaamse minister van justitie in te stellen niet is overgenomen in de 6de staatshervorming. Wel is er opgenomen dat de Vlaamse ministers van de federale minister van Justitie kunnen eisen dat er extra aandacht wordt besteed aan bepaalde onderzoeken. Verder zullen er samenwerkingsakkoorden komen waardoor deelregio's inspraak hebben in vervolgingsbeleid en justitiehuisen. Tevens zal bij de vervolging van minderjarigen de vervolging bij de gemeenschappen komen te liggen (p. 177).

Als laatste belangrijke punt binnen de bevoegdheidsverdeling zullen de gewesten verantwoordelijk worden voor de mobiliteit en verkeersveiligheid. Denk hierbij aan autokeuring, de rijopleiding en verkeersboetes. De oude boeteregeling hield immers in dat de geïnde verkeersboetes federaal verdeeld werden over heel België. Volgens de nieuwe regeling zal deze inning en verdeling op gewestelijk niveau plaatsvinden. Hierdoor kunnen er geen geldtransfers van Vlaanderen naar Wallonië plaatsvinden. In de ogen van Vlaanderen werden er namelijk meer boetes geïnd in Vlaanderen dan in Wallonië (p.177).

De 6de staatshervorming en het *holding together*-federalisme

Vervolgens kijken we binnen deze scriptie naar de verhouding die de staatshervorming heeft met de eerder bekeken literatuur om te kunnen beoordelen welk effect de 6de staatshervorming op België heeft gehad. Allereerst zullen we dan ook kijken hoe de hervorming zich verhoudt tegenover het *holding together*-federalisme. Zoals eerder besproken houdt dit federalisme in dat men bevoegdheden overdraagt naar deelregio's, in de hoop dat hierdoor een interne dreiging, in het geval van België de

grote linguïstische verschillen, het hoofd wordt geboden. In het geval van de 6de staatshervorming lijkt dat zeker het geval te zijn. Zo stelde Bart de Weever, partijvoorzitter van de N-VA, in 2011 dat “België altijd heeft bestaan bij de gratie van de tweetalige Vlamingen.” (Cambien, 2014) Hiermee doelt de Weever op dat op federaal gebied onderhandelingen nog altijd in het Frans voltrokken worden en hiermee de ongelijkheid tussen Vlaanderen en Wallonië duidelijk is, daar de Vlamingen zowel Nederlands als Frans zouden spreken en de Walen louter Frans. Door de staatshervorming werd gepoogd dit gevoel van ongelijkheid tussen Vlaanderen en Wallonië te doen afnemen.

België heeft het federalisme dan ook geadopteerd aangezien het een eventuele oplossing zou kunnen zijn om de conflicten tussen de taalgroepen te kunnen oplossen, of in ieder geval in goede banen te kunnen leiden. Dit laat temeer zien dat de staatshervorming een poging is om door middel van een verder uitgewerkt federalisme, waar meer macht naar de regio's gaat, beide deelregio's akkoord te laten gaan met het naast elkaar leven in een staat. De instabiliteit blijft echter nog altijd bestaan door de dreiging van separatisme. Dit separatisme kan echter worden ontweken door méér macht over te geven aan de deelregio's, zoals het geval bij de 6de staatshervorming (Bouteca et al. 2018, p. 24).

Tevens valt de 6de staatshervorming goed bij de categorisering van maturiteit van Watts. België is immers nog geen volwassen volledig uitgeëvolueerde federatie, maar nog altijd door het vinden van nieuwe oplossingen zich aanpassende (Watts, 2008, p. 127). De federatie blijft een belangrijk onderwerp van debat en de staatshervorming is een volgende stap in de totstandkoming van de 'definitieve' Belgische staatsvorm.

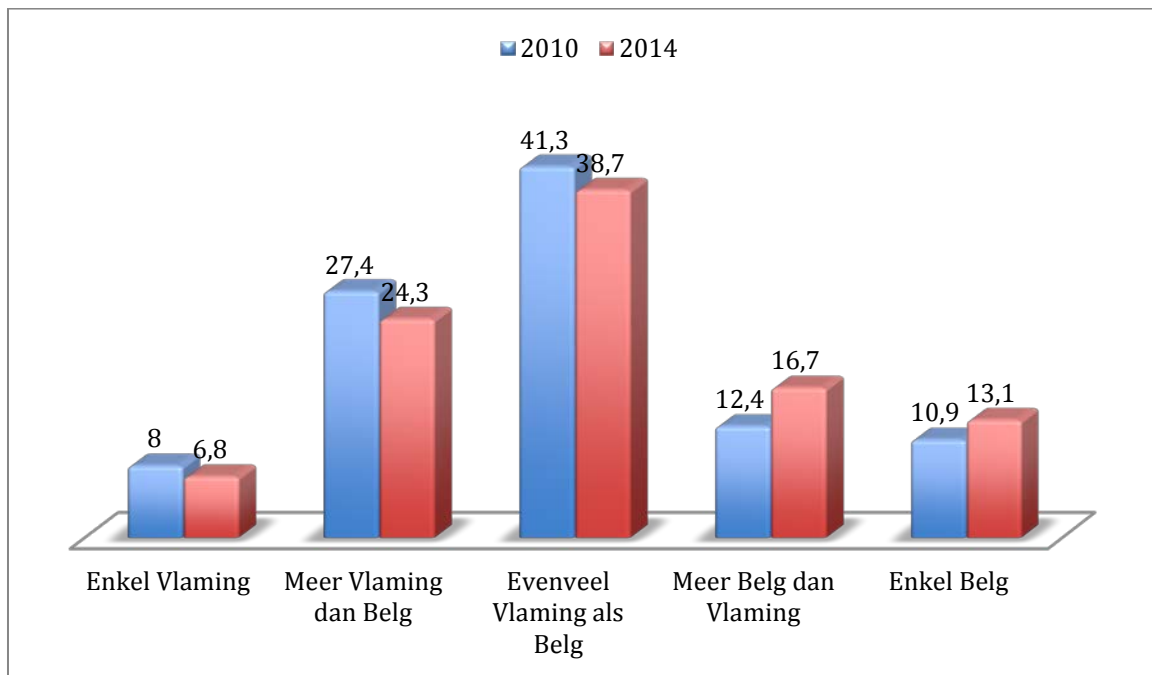
De impact van de 6de staatshervorming

Na zowel het federale stelsel van België als de 6de staatshervorming binnen het *holding together*-federalisme geplaatst te hebben, waardoor we hebben kunnen zien waarom de 6de staatshervorming tot stand is gekomen, kunnen we nu kijken of de staatshervorming het gewenste effect heeft gehad. De vraag die onderzocht wordt is immers of de 6de staatshervorming inderdaad succesvol is geweest in het bijeenhouden van de Belgische staat. Allereerst zullen wij daarvoor kijken naar de Vlaamse postelectorale verkiezingsonderzoeken van 1991 tot 2014, waarbij we vooral zullen kijken naar de verkiezingen van 2007, 2011 en 2014. Hieruit valt namelijk wellicht een veranderd sentiment te vinden van de Vlaamse deelregio ten opzichte van de Belgische federale staat tussen de verkiezingen vóór de 6de staatshervorming (2007 en 2011) en erna (2014). We zullen 3 verschillende onderwerpen bekijken, te weten: de Belgische identificatie, het gewenste beslissingsniveau van België en de vraag of er méér bevoegdheden naar de regio's zouden moeten gaan.

Belgische identificatie

Bij de Belgische identificatie bekijken we op welke wijze het Vlaamse electoraat zich indeelt wanneer gevraagd wordt naar een eerste en tweede identificatie, te kiezen uit de deelregio-identiteit 'Vlaming' en de nationale identiteit 'Belg'. Hierbij vergelijken we in figuur 1 de situatie in 2010 (vóór de staatshervorming) met de situatie in 2014 (na de staatshervorming). In figuur 2 zullen we de resultaten in een breder tijdsbeeld plaatsen.

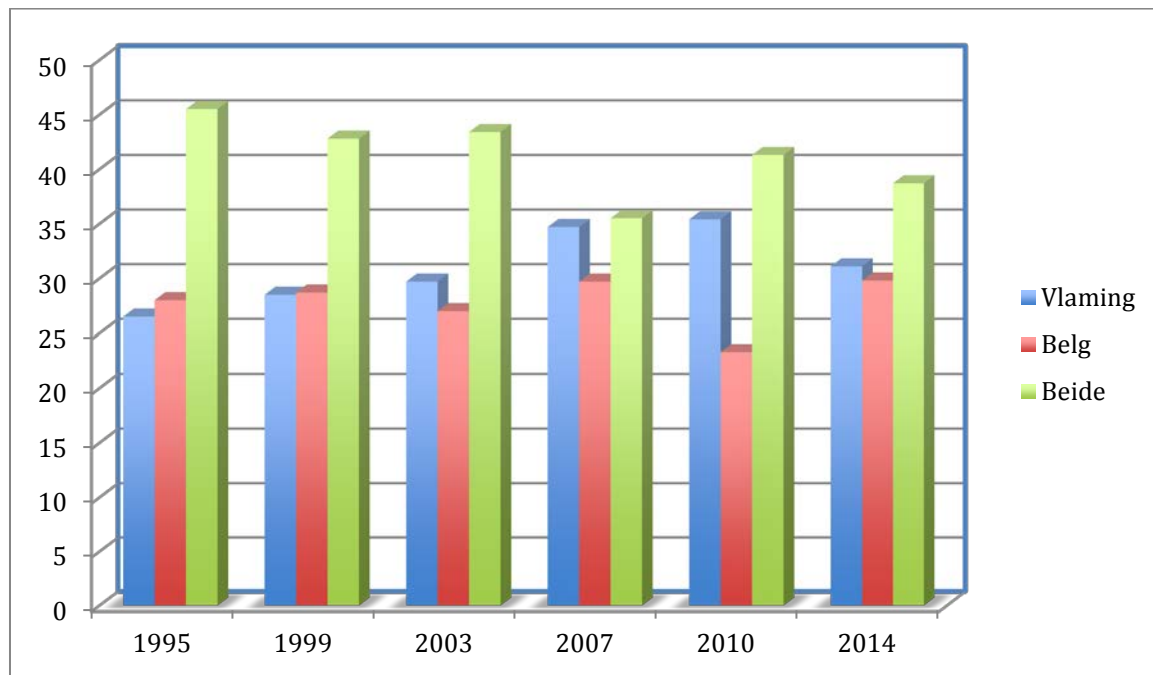
Figuur 1: De Belgische identificatie in 2014 ten opzichte 2010. De resultaten zijn gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag.

Bron: Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO) (Swyngedouw, Abts, Baute, Galle & Meuleman, 2015, p. 21).

Uit figuur 1 valt vast te stellen dat de tendens naar zich 'meer Belg' voelen in 2014 over de hele linie van identificatie is toegenomen ten opzichte van 2010, inclusief de relatief kleine verschuivingen tussen de mogelijkheden. Hieruit valt op zich nog niet te concluderen of het algemene sentiment de periode vóór de staatshervorming structureel anders was dan erna. Hiervoor plaatsen we de resultaten in een breder plaatje.

Figuur 2: Veranderingen in identiteit van het Vlaamse electoraat tussen 1995 en 2014. De resultaten zijn gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag.

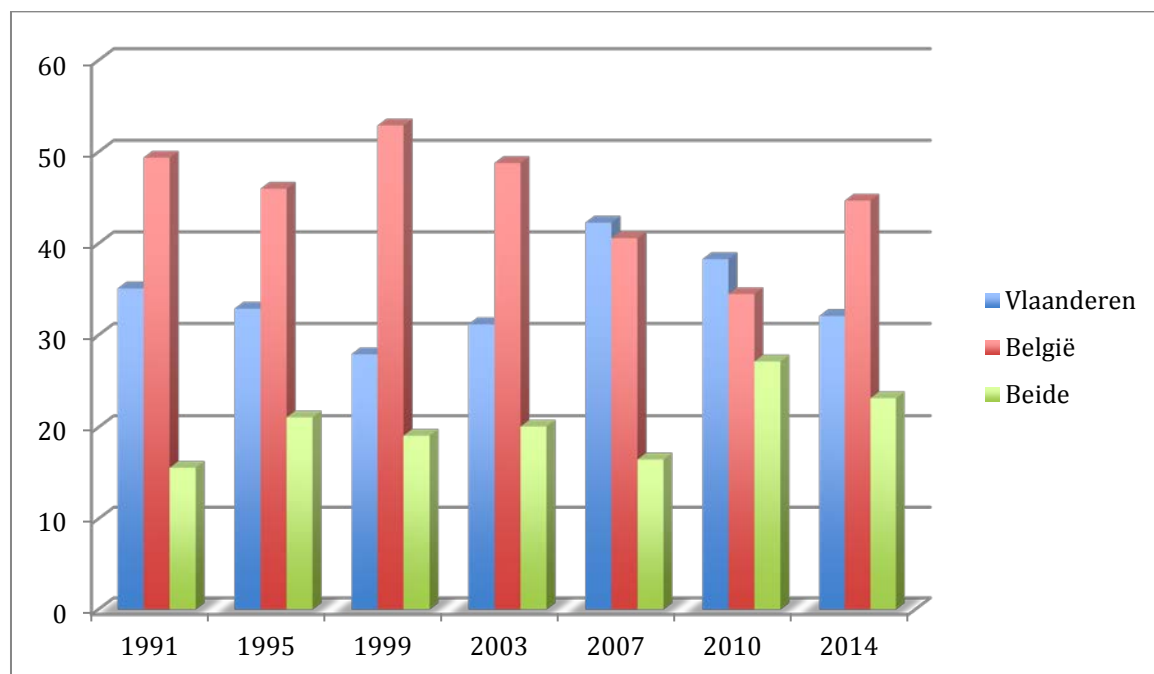
Gebaseerd op: Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO) (Swyngedouw et al., 2015, p. 22).

Wanneer we de identiteitssentimenten over een groter tijdsbestek naast elkaar zetten en hierbij 3 opties geven, te weten 'meer Vlaming', 'meer Belg' en 'beide ongeveer evenveel', valt er iets bijzonders op. In de jaren negentig blijkt dat het aantal kiezers dat zich 'meer Vlaming' voelt ongeveer evenveel is als het aantal kiezers dat zich 'meer Belg' voelt. De jaren erop ontstaat hier echter een verschil in en blijkt het aantal Vlamingen dat zich 'meer Vlaming' voelt iedere verkiezing toe te nemen ten opzichte van de Vlamingen die zich meer Belg voelen. In 2014 echter, na de 6de staatshervorming, is de verhouding weer terug op het oude niveau van de jaren 90. De vergrote verschillen die tot 2014 waarneembaar zijn, zijn lastig direct in verband te brengen met de grotere institutionele druk en de afgenomen verschillen hoeven niet direct het gevolg te zijn van de 6de staatshervorming. De gestopte trend van het groter worden van de verschillen tussen het 'meer Vlaming'- en 'meer Belg'-gevoel lijkt echter wel een stap in het behouden van de federale staat. We dienen echter nog verder te kijken om de uitwerking van de 6de staatshervorming te kunnen vinden.

Gewenste beslissingsniveau

Een volgend punt om te bekijken over afgelopen jaren van postelectoraal verkiezingsonderzoek is welk beslissingsniveau door het Vlaamse electoraat geprefereerd wordt. Het ISPO heeft dit onderzocht door na alle (federale) verkiezingen sinds 1991 op verschillende (gelijkblijvende) onderwerpen te vragen aan de deelnemers welk beslissingscentrum op dat onderwerp werd geprefereerd ('voorkeur Vlaanderen', 'evenveel Vlaanderen als België' en 'voorkeur België'). Hieruit vloeit de op de cijfers van ISPO gebaseerde figuur 3.

Figuur 3: Voorkeur beslissingsniveau van het Vlaamse electoraat, van 1991 tot en met 2014. De resultaten zijn gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag.

Gebaseerd op: Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO) (Swyngedouw et al., 2015, p. 18).

Figuur 3 geeft een tweetal opmerkelijke zaken weer. In 2007 en 2010 lijkt het aantal Vlamingen dat Vlaanderen als ultiem beslissingsniveau ziet relatief hoog te zijn ten opzichte van de andere metingen. Verder komt duidelijk naar voren dat er vanaf 1999 steevast minder Vlamingen België als ultiem beslissingsniveau zien, tot een omslag in 2014, waar juist veel méér Vlamingen België prefereren boven Vlaanderen.

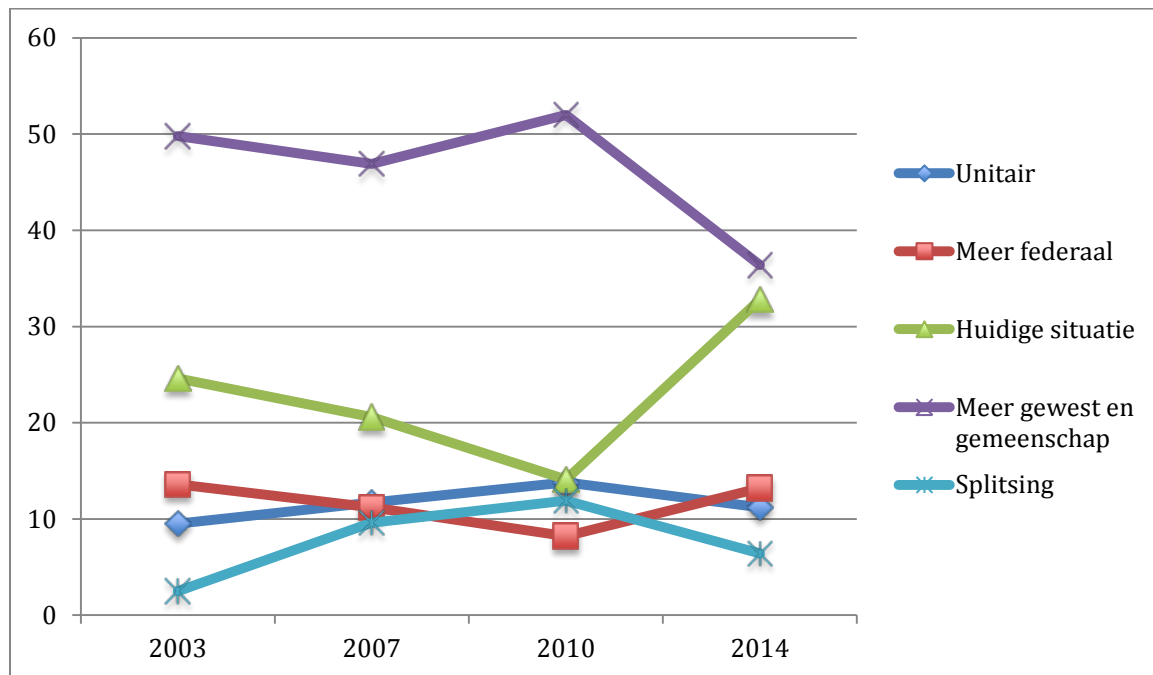
Het eerste aspect (de hoge aantallen preferenties voor Vlaanderen), zou kunnen worden gekoppeld aan de grotere druk op de federale staat, die in de ogen van het

Vlaams electoraat teveel macht zou hebben. Dit zou leiden tot de eerder besproken formatiecrisis. Dit verband is echter niet te bewijzen aan louter deze cijfers. Veel meer valt te zeggen over de 6de staatshervorming aan de hand van de omslag in 2014. De staatshervorming ging namelijk grotendeels over de vernieuwde verdeling in beslissingsniveau. Door de verhoogde voorkeur van België als uitiem beslissingsniveau lijkt het vertrouwen in het federale niveau vergroot te zijn, of in ieder geval is de afname van vertrouwen gestopt. De nieuwe bevoegdheidsverdeling heeft dan ook aan de hand van deze cijfers een positief verschil gemaakt. De 6de staatshervorming is hierin dus als *holding together* maatregel van de Belgische federale staat succesvol geweest.

Bevoegdheden van de regio's

Nog veel concreter wordt het als we gaan kijken naar de postelectorale verkiezingsonderzoeken betreffende de Vlaamse opinie ten opzichte van de bevoegdheidsverdeling. ISPO heeft gedurende 4 federale verkiezingen onderzocht hoe de Vlaamse kiezer de institutionele verdeling bij voorkeur ziet: 'Unitair', 'méér federaal', 'huidige situatie', 'meer gewest en gemeenschap' of 'splitsing' (figuur 4). De uitkomst van deze vraagstelling is natuurlijk veelzeggend, aangezien ze inherent raakt aan de reden waarom de 6de staatshervorming is ingevoerd en hetgeen we in deze scriptie onderzoeken, namelijk het *holding together*-effect van de staatshervorming als maatregel.

Figuur 4: Standpunt Vlaamse kiezer ten opzicht van de bevoegdheidsverdeling. De resultaten zijn gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag.

Gebaseerd op: Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO) (Swyngedouw et al., 2015, p. 15).

In figuur 4 valt een aantal zaken op die het effect van de 6de staatshervorming duidelijk aantonen op het gebied van de voorkeur van het Vlaamse electoraat betreffende de bevoegdheidsverdeling in België. Zo is het aantal Vlamingen dat méér bevoegdheid naar de gewesten en gemeenschappen wil duidelijk sterk afgenomen (52% in 2010 naar 36% in 2014). Nog veel belangrijker is de constatering dat het aantal Vlamingen dat content is met de huidige situatie fors is toegenomen (14% in 2010 naar 33% in 2014). Tevens is het aantal Vlamingen dat afsplitsing wenste in 2010 (11,9%) afgenomen in 2014 (6,4). Als er over meerdere jaren gekeken wordt kan gesteld worden dat het aantal Vlamingen dat ofwel méér bevoegdheid naar de gewesten en gemeenschappen alsmede de Vlamingen die afscheiding wilden, nog niet zo groot is geweest als in 2010. Hierin kan geconcludeerd worden dat in het bijhouden van België in de zin van bevoegdheidsverdeling de 6de staatshervorming succesvol gebleken is.

De 6de staatshervorming en het Vlaamse electoraat

Als we de drie onderzochte onderwerpen naast elkaar zetten (de Belgische identificatie, het gewenste beslissingsniveau van België en de vraag of er méér bevoegdheden naar de regio's zou moeten) kunnen we zeggen dat niet alle onderwerpen even sterk het succes van de staatshervorming aantonen. Alle trends zijn echter op het gebied van deze onderwerpen die ná 2011 waarneembaar waren, positief ten aanzien het bijeenhouden van de Belgische staat. De laatste vraag betreffende de bevoegdheidsverdeling van institutioneel België laat zelfs duidelijk zien dat de hervorming voor een duidelijk positiever beeld heeft kunnen zorgen. We kunnen op dit punt dan ook stellen dat de 6de staatshervorming binnen het Vlaamse electoraat er in ieder geval voor heeft gezorgd dat verdere afbrokkeling van steun voor federaal België gestopt is en wellicht zelfs gekenterd.

6de staatshervorming en de Nieuw-Vlaamse Alliantie

Naast de postelectorale verkiezingsonderzoeken, waaruit voortvloeit dat de 6de staatshervorming vrijwel zeker effect heeft gehad op de visie van de Vlaamse kiezer op de Belgische federale staat, zullen we kijken naar de Vlaams nationalistische partij. De Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA) is immers een partij die vanaf 2007 de grootste Vlaams nationalistische partij is en tevens voorstander van een kleinere federale overheid, of zelfs een confederaal stelsel in plaats van een federaal stelsel. Een confederaal stelsel, in de ogen van de N-VA, is een onafhankelijk Vlaanderen en Wallonië dat louter samenwerkt op bepaalde vlakken op basis van verdragen. We zullen kijken naar de partijprogramma's van deze partij voor de verkiezingen van 2007, 2010 en 2014, om te kijken of er een transformatie waar te nemen is van standpunt of toon ná de 6de staatshervorming ten opzichte van ervoor. Tot slot zullen we vooruit blikken op de federale verkiezingen van 2019.

Verkiezingen 2007

Opvallend aan het verkiezingsprogramma van de verkiezingen in 2007 is allereerst dat het communautaire onderwerp als eerste wordt behandeld. Een radicale staatshervorming, die veel meer bevoegdheden naar de deelregio's zou verplaatsen, wordt reeds in het voorwoord van voorzitter Bart de Wever uitgebreid besproken. Zinnen als "Het uiteindelijke doel van de N-VA is Vlaanderen als onafhankelijke staat in een democratisch Europa" (N-VA, 2007, p. 6) en "En dus treden we niet toe tot een federale regering zonder een bindend akkoord over de overdracht van essentiële bevoegdheden naar Vlaanderen" (N-VA, 2007, p. 7) laten zien dat de toon van de Vlaamse nationalistische partij zeer sceptisch is over het federale stelsel. De nadruk wordt door de N-VA met name gelegd op de onwerkbaarheid van België met een Wallonië dat het op alle vlakken oneens is met Vlaamse standpunten en vice versa. Opmerkelijk is dat er reeds in het verkiezingsprogramma concrete voorstellen worden gedaan over welke bevoegdheden onder andere zouden moeten worden overgeheveld, waaronder werkgelegenheid, mobiliteit, persoons- en vennootschapsbelasting en politie en justitie. Het uiteindelijke doel, zo wordt gesteld, is een confederaal België (N-VA, 2007, pp. 3-9).

Verkiezingen 2010

Het verkiezingsprogramma van 2010 laat, ten opzichte van het programma van de voorgaande federale verkiezingen, een verhard beeld zien. Het communautaire onderwerp is verder naar achter geplaatst, maar de toon is sterker en de plannen concreter en meer uitgewerkt. Zo wordt er gesproken over “ het desastreuze wanbeleid dat vandaag wordt gevoerd” (N-VA, 2010, p. 66) en “steriele begrotingsoverschotten die enkel dienen als excuus voor andere overheden om zelf niets te doen” (N-VA, 2010, p. 67). Het is met name interessant dat het confederalisme nog veel prominenter wordt besproken dan bij de voorgaande verkiezingen. Er wordt uitgebreid uiteengezet over de vertegenwoordiging van de deelregio's naar hogere niveaus, als de Europese Unie. Ook wordt nog verder toegelicht op welke wijze de sociale zekerheid zou moeten worden hervormd en de bevoegdheden herverdeeld. Daarbovenop is de nadruk op de fiscale autonomie van de deelstaten belangrijk onderdeel van het voorgestelde confederaal stelsel (N-VA, 2010, pp. 64-70).

Verkiezingen 2014

De verkiezingen van de 2014, na de staatshervorming, laten een ander programma van de N-VA zien dan de voorgaande twee jaren. Duidelijk wordt dat de N-VA idealiter nog altijd naar een confederaal stelsel neigt en ook komt er naar voren dat de 6de staatshervorming in de ogen van de N-VA geen succes was, aangezien het niet ver genoeg zou gaan⁴. Opvallend echter, vergeleken met de voorgaande twee jaren, is dat het communautaire onderwerp een veel kleiner onderdeel uitmaakt van het verkiezingsprogramma. Zo telt het niet meer dan anderhalve pagina. Nog opmerkelijker is misschien nog wel het feit dat, in tegenstelling tot de twee voorgaande jaren, weinig tot geen concrete oplossingen of plannen worden geboden. Het communautaire stuk lijkt grofweg opgedeeld te zijn in twee delen, waaronder één deel gaat over de onwerkbaarheid van België en het andere deel over de uitleg van het voorgestelde confederale stelsel. Concrete onderwerpen worden achterwege gelaten (N-VA, 2014, pp. 72-73).

Dat in het verkiezingsprogramma van 2014 een omslagpunt kan worden waargenomen hoeft natuurlijk geen directe relatie te hebben met de 6de staatshervorming. Zo kan het succes van de Vlaams nationalistische partij ervoor

⁴ De N-VA nam immers niet deel aan de hervormingsplannen

gezorgd hebben dat andere onderwerpen belangrijker werden en zou het, reeds eerder aangetoonde, afgenomen verlangen van het Vlaamse electoraat om meer bevoegdheden naar de deelregio's over te hevelen een rol gespeeld kunnen hebben. Het feit echter dat de communautaire agenda van de N-VA minder belangrijk werd in 2014 zorgt er weldegelijk voor dat België als federale staat minder onder druk wordt gezet vanuit Vlaams nationalistische kant. Vanuit het bijhoudend federalisme kan wel degelijk gesteld worden dat de situatie in 2014 in ieder geval positiever is dan ervoor. Dat de N-VA vervolgens zelfs haar communautaire agenda volledig heeft laten varen om daarmee op federaal niveau een coalitie te kunnen vormen in de regeerperiode 2014-2019, lijkt het gevaar op het uiteenvallen van België als federale staat in ieder geval een stukje verder weg gebracht hebben.

En de toekomst?

In 2019 zullen de volgende federale verkiezingen plaatsvinden en hoewel de verkiezingsprogramma's nog niet zijn uitgebracht, heeft de Bart de Weever, nog altijd de voorzitter van de N-VA, reeds een vooruitblik gegeven op de instelling van de N-VA. Hierin is zeer opvallend te noemen dat de N-VA drie speerpunten zal aandragen, namelijk het (economische) herstelbeleid, veiligheid en identiteit. Hierin ontbreekt dus volledig het communautaire onderwerp. In een interview met een Vlaamse krant, Het Laatste Nieuws, geeft Bart de Weever zelfs aan dat in de loop naar de verkiezingen de N-VA geen campagne zal voeren voor het confederale stelsel. Wellicht is dit met het oog op het eventueel verlengen van regeerperiode met een volgende termijn, maar ook dit lijkt een stap te zijn in de richting van België bijhouden als staat (HLN, 11-09-2017).

Analyse: toegenomen vertrouwen, maar afgenomen efficiëntie?

De afgelopen hoofdstukken hebben we vooral gekeken naar in hoeverre België in de periode na de 6de staatshervorming de groter wordende dreiging tot uit elkaar vallen het hoofd heeft kunnen bieden. In dit slothoofdstuk zal één van de drie aspecten (vrijheid, gelijkheid en efficiëntie) worden behandeld die belangrijk zijn voor een staat om een goede democratie te zijn, namelijk de efficiëntie.

Op het gebied van vrijheid kunnen we stellen dat de staatshervorming een positief effect heeft gehad op het beschermen van de minderheden; de deelregio's hebben immers meer bevoegdheden gekregen. De gelijkheid van burgers is door de 6de staatshervorming niet per se veranderd. De stem van één Belgische burger blijft in federale kwesties nagenoeg hetzelfde. Er wordt nog altijd gestemd door alle inwoners van België op federale kwesties. Louter het niveau waarop kwesties worden behandeld is veranderd. De derde factor van efficiëntie is daarentegen wel een kwestie waarnaar gekeken zou moeten worden, om het succes van de staatshervorming in te kunnen schatten. Het lijkt immers zo te zijn dat ondanks dat de tevredenheid van het Vlaamse electoraat over het Belgische federale systeem is toegenomen, de efficiëntie juist zou zijn afgenomen.

Vóór de 6de staatshervorming kon reeds gesteld worden dat de constructie van de Belgische federatie tot op dat moment reeds op een zeer complexe, typisch Belgische, wijze tot stand was gekomen. Alle kleine stapjes die genomen zijn om de staat te maken tot wat die is, vonden als een doolhofaanbouw plaats achter gesloten deuren (Devos, 2006, pp. 3-4). Ná de staatshervorming lijkt zelfs dat na de genomen stappen België een *labyrinth state* is geworden. Zo is het Belgische federale systeem een zeer complex systeem met twee verschillende soorten deelstaten (gewesten en gemeenschappen). Walen kunnen daarbij niet stemmen op Vlaamse partijen en Vlamingen niet op Waalse in federale verkiezingen, iets wat de taaltegentellingen in de federale besluitvorming telkens terug laat komen. De staatshervormingen zijn telkens relatief klein en maken de federale staat steeds complexer, aangezien iedere keer consensus moet worden gevonden tussen het noorden en het zuiden. Deze consensus is dan ook een concessie tussen twee onverenigbare kampen en hierdoor ver van een ideaal België (Deschouwer, 2013, p. 221).

Concrete voorbeelden zijn ook te vinden aan de hand van de veranderingen die door de 6de staatshervorming tot stand zijn gekomen. Immers zo zijn er bij de overdracht van bevoegdheden in feite geen volledige bevoegdheidspakketten overgedragen aan de deelstaten. Een voorbeeld hiervan is het arbeidsmarktbeleid. De uitvoerende bevoegdheden zijn overgeheveld, maar het kader waarbinnen de deelregio's deze uitvoering kunnen uittekenen, wordt nog altijd op federaal niveau bepaald. Tevens zorgt de toegenomen complexiteit ervoor dat het niet altijd duidelijk is wie verantwoordelijk is voor welk deel van het uit te voeren takenpakket. Dit leidde zelfs een aantal keer tot politieke spanningen tussen de Vlaamse en federale regering. De Vlaamse minister voor Binnenlands Bestuur, Homans, kwam in 2015 in conflict met de federale minister voor Werk, Economie en Consumentenzaken, Peeters, over de indexering van woninghuurprijzen. De federale minister wilde hier namelijk een nationale indexering invoeren, maar de Vlaamse minister vond dat deze verantwoordelijkheid bij de deelregio hoorde en stelde dat er een belangenconflict ontstond tussen de federale en de Vlaamse regering (Bouteca et al., 2018, p. 178). Een ander voorbeeld is de aanklacht van de Vlaamse regering dat de federale regering geen economische diplomatie mocht voeren, aangezien dit een aangelegenheid zou zijn voor de deelregio. Het Grondwettelijk Hof oordeelde uiteindelijk dat er geen onterechte bemoeizucht in het spel was en zo kreeg in dezen toch de federale overheid gelijk (Bouteca et al., 2018, p. 178).

Uiteindelijk zorgt de huidige staatsstructuur ervoor dat het vaak op een heel aantal vlakken niet duidelijk is voor de deelregio's en het federale niveau over op welke manier de bevoegdheden verdeeld zijn. Dit komt door de toegenomen complexiteit, daar de bevoegdheidspakketten zijn opgedeeld en herverdeeld. Doordat het vaker voorkomt dat de verantwoordelijkheid verschillend opgevat kan worden en beide regeringsniveaus zoveel mogelijk verantwoordelijkheid naar zich toe proberen te trekken ontstaan meer dan eens conflicten. In dezen kan dan ook gesteld worden dat België reeds een zeer complexe staatsstructuur had en deze complexe staatstructuur door de 6de staatshervorming nog net een stukje complexer is geworden.

De vraag is echter of dit het succes van de 6de staatshervorming beperkt. Kijken we terug naar de drie belangrijke aspecten van een democratie (vrijheid, gelijkheid en efficiëntie), dan zien we dat de 6de staatshervorming België in ieder geval het eerste aspect van vrijheid heeft verbeterd. Het tweede aspect is niet in belangrijke mate

beïnvloed door de staatshervorming. Het derde aspect van efficiëntie echter wel, en wel in negatieve mate. Dit is juist zeer opvallend. Aan de hand van de voorbeelden blijkt de toegenomen complexiteit en daarmee de afgenomen efficiëntie te zorgen voor politieke conflicten. Als we kijken naar van de federale staat als zodanig lijkt de 6de staatshervorming juist ervoor gezorgd te hebben dat federaal België zal blijven bestaan en kan hierdoor als succesvol worden aangemerkt. Dit is dan ook de paradox die naar voren komt. Om de Belgische federale staat (voorlopig) bijeen te houden is de bestuurlijke efficiëntie de kostprijs die betaald moet worden.

Conclusie

Om na te gaan in hoeverre de 6de staatshervorming heeft bijgedragen aan het bijeenhouden van federaal België en in hoeverre de staatshervorming succesvol te noemen is, is in deze scriptie onderzocht hoe het bijeenhouden zich verhoudt tot bestuurlijke efficiëntie. Eerst hebben we gekeken naar België als federale staat. Hierbij is er gekeken naar het federalisme om België vervolgens daarbinnen te plaatsen. Dit was nodig aangezien België geen staat is die al sinds het ontstaan een federatie is. De (met name taal-) tegenstellingen binnen het land zorgden ervoor dat er een dreiging van afscheiding het hoofd geboden moest worden en zo viel België te categoriseren als een *holding together* federatie. Hierdoor is de Belgische staat door middel van verschillende staatshervormingen stapje voor stapje verder uitgebouwd tot de staat die het nu is.

Om antwoord te krijgen op de centrale onderzoeksvraag hebben we gekeken naar Vlaamse postelelectorale verkiezingsonderzoeken op het gebied van de Belgische identificatie, het gewenste beslissingsniveau van België en de vraag of er méér bevoegdheden naar de regio's zouden moeten. Hieruit bleek dat de identificatie ná de 6de staatshervorming meer pro-federaal was dan ervoor. Ook vond het Vlaamse electoraat het federale niveau vaker het ideale beslissingsniveau op verschillende onderwerpen. Het effect van de 6de staatshervorming bleek het duidelijkste te zien bij de laatst onderzochte categorie. De Vlaamse kiezer was na de verkiezingen in 2014 immers véél positiever over de staatsinrichting zoals die was en het aantal Vlamingen dat méér bevoegdheden overgedragen zou willen zien aan de deelregio's was fors afgenomen.

Vervolgens hebben we onderzocht in hoeverre de standpunten van de Vlaams nationalistische partij, de N-VA, veranderd zijn vóór de staatshervorming ten opzichte van erna. Het bleek uit de verschillende verkiezingsprogramma's dat de toon van de wens over om te gaan op een confederaal systeem veranderd was en verminderd aanwezig, hoewel nog altijd opgenomen. Daarbij is met het vooruitzicht op een N-VA dat de federale verkiezingen van 2019 in zal gaan zonder communautaire agenda de kans groter dat België bijeen zal worden gehouden op de manier dat het nu geconstrueerd is. Deze transformatie van de N-VA valt niet direct te koppelen aan de staatshervorming, maar de veranderde omstandigheden passen goed binnen het *holding-together* federalisme.

Als laatste hebben we vraagtekens geplaatst bij het effect van de 6de staatshervorming op België als democratische staat. Hieruit bleek namelijk dat ondanks het feit dat de vrijheden van de deelregio's werden verbeterd, er weldegelijk een teloorgang van de efficiëntie waarneembaar was. Immers de onvolledige overdracht van bevoegdheidspakketen laat veel discussieruimte tussen de verschillende niveaus. Hieruit werd een paradox geconstateerd die ook de conclusie is van de onderzoeksvraag. Waar aan de ene kant de tevredenheid over de federale structuur in België toegenomen lijkt, is tegelijkertijd de efficiëntie afgenomen. De 6de staatshervorming is dan ook weldegelijk succesvol geweest in het (voorlopig) bijeen houden van de Belgische federatie, echter is de bestuurlijke efficiëntie de kostprijs die betaald moet worden.

Literatuurlijst

- Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers (2011). Algemene beleidsnota: Staatshervorming. Geraadpleegd via www.dekamer.be
- Bouteca, N., C. Devos, P. Moens, K. Ossenblok & L. Terrière (2018). *Belgisch federalisme*. Gent: Academia Press.
- Cambien, K. (2014). *Bart de Weever: Ik ben (niet) staatsgevaarlijk*. Van Halewyck: Kessel-Lo.
- Deschouwer, K. (2002). The Belgian federation. A labyrinth state. In: *Loughlin, J., Kincaid, J. En Swenden, W. (reds), Routledge handbook of regionalism and federalism*. Oxon: Routledge, pp. 211-222.
- Devos, C. (2006). Over de toekomst van de Belgische kottorie. In C. Devos (ed.), *Ménage a trois. Quo vadis Belgica?* (pp. 1-21). Gent: Academia Press.
- Friedrich, C.J. (1974). *Limited Government: A comparison*. New York: Englewood Cliffs.
- King, P. (1982). *Federalism and federation*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- N-VA (2007). Verkiezingsprogramma federale verkiezingen 2007.
- N-VA (2010). Verkiezingsprogramma federale verkiezingen 2010.
- N-VA (2014). Verkiezingsprogramma federale verkiezingen 2014.
- Riker, W.H. (1964). *Federalism: Origin, operation, significance*. Boston: Little, Brown & Company.
- Schedler, A. (1998). What is democratic consolidation? *Journal of Democracy*. 9(2), pp. 91-107.
- Seegers, J. (2017, 11 september). N-VA zal géén communautaire campagne voeren. Geraadpleegd van <https://www.hln.be/nieuws/binnenland/n-va-zal-geen-communautaire-campagne-voeren~a63ec22d/>
- Stepan, A. (2001). *Arguing comparative politics*. Oxford: University Press.
- Swyndgedouw, M., K. Abts, S. Baute, J. Galle & B. Meuleman (2015). *Het communautaire in de verkiezingen van 25 mei 2014: analyse op basis van de postelektorale verkiezingsonderzoeken 1991-2014*. Leuven: Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO).
- Watts, R.L. (2008). *Comparing Federal systems*. Queens University: Kingston.
- Watts, R. (2013). Typologies of federalism. In: J. Loughlin, J. Kincaid & W. Swenden (eds.), *Routledge Handbook of regionalism and federalism* (pp. 19-33). Oxon: Routledge.